

Turizmus és területfejlesztés az Ister-Granum EGTC példáján. A Mária Valéria Nemzetközi Borút lehetősége

© HARTL Mónika

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Esztergom

hartl@citromail.hu

A szlovák-magyar határ menti terület kitorési lehetőségeit keresem a turizmus dimenziójában. A határ menti területeket a gazdasági, társadalmi különbségek mozaikszerűsége jellemzi. A területi egyenlőtlenségek kialakulásának előidézői a gazdasági folyamatok, infrastruktúra, a megközelíthetőség, és a humán tőke állapota. Az EU csatlakozással felértékelődött a vidéki lakosság helyben maradását elősegítő gazdaság. A lehetőségek egyike: a természettel szoros összhangban lévő ökoturizmus, falusi és agrárturizmus fejlesztése. A turizmus fejlesztése kiemelt a szlovák-magyar határ menti terület gazdaságának diverzifikációjában.

A határ menti együttműködés az Európai Unióban

Az idők folyamán a határok funkciói és jellemzői folyamatosan változnak. A határfogalom értelmezése sokrétű fogalom. Az államhatár olyan övezet, sáv, vonal, amely az államok területét egymástól elválasztja (Süli-Zakar, 2003).

A határ mentén fekvő települések életét, lehetőségeit meghatározza a határ jellege. A határ elválaszt és egyben összeköt, előnyöket és hátrányokat is jelenthet a határ két oldalán élők számára. A határok ambivalens megítélése változik, ahol a határ elválaszt, ott a periférikus jelleg dominál, ahol az összekötő szerep erős, ott az átjárhatóság jellemző nyomon követhető helyi fejlesztésekben, térségi együttműködésekben, valamint az együttműködő határrégiókban (Rechnitzer, 2000).

A határ menti terület fogalma: „A természetes tér azon részére vonatkozik, ahol a gazdasági és társadalmi életet direkt módon és jelentősen befolyásolja egy nemzetközi határ jelenléte. Ebben az értelemben megkülönböztetünk nyitott vagy potenciálisan nyitott régiókat, elzárt régiókat” (Hansen, 1977).

A zárt határ periférikus folyamatokat indít el földrajzi, gazdasági és társadalmi dimenzióban. A védekező politika megakadályozza az infrastrukturális, gazdasági beruházásokat, gátolja a piacörzetek kialakulását. A határellenőrzések nehezítik a lakosság határátlépéseit. Periférikus területté alakul a határmenti terület, jellemzője a lakosság elvándorlása, előregedése, a romló életkörülmények kialakulása.

A nyitott határ olyan államhatár, ahol a lakosság üzleti-, gazdasági kapcsolata és a határátlépés nincs korlátozva. Ebben az értelemben a határ nem akadályt jelent, hanem fejlődési potenciált. Háromféle kategória állítható fel milyen térségek találhatóak a határ két oldalán: periféria találkozik perifériával, periféria-centrummal, vagy centrum találkozik centrummal (Hardi, 1999).

A periférikus térségek esetében a kapcsolatok ritkábbak. Két ország között a településközi kapcsolatokat segítik a határátkelők, melyek indukálják a természetes térségi interakciókat. Jól példázza az interakció erősödését a Mária Valéria híd megnyitása. A legmagasabb szintű együttműködési struktúrának az EGTC-et tekintjük.

A határon átnyúló turisztikai fejlesztési programok az Ister-Granum EGTC-ben

Geológiaiailag hasonló adottságúak, de a határ jelenléte nem gerjesztette, sőt gátolta az infrastrukturális és gazdasági fejlesztéseket. A határtérségből jelentőssé vált az elvándorlás a centrumterületek irányába. Az egymáshoz kapcsolódó gazdasági, politikai, technológiai, infrastrukturális, demográfiai, szociális és kulturális folyamatok közül a fejlődést elsősorban a gazdasági folyamatok gerjesztik. A térségfejlődés és a térség-fejlesztés egyik tényezője a turizmus.

Az országhatárok jelenléte negatívan befolyásolja az idegenforgalom alakulását. A közlekedési és gazdasági infrastruktúra hiánya miatt a határ menti területek fizikai elérhetősége igen rossz. A határ növelte a határátlépési nehézségeket, ezen hatások összeadódása miatt a terület halmozottan hátrányossá vált az idegenforgalom szempontjából is. A határ menti fejlesztésekben lassító tényezőként szerepel a térségek felkészületlensége, információhiánya, és a marketingfolyamatok kihasználhatatlansága. Legtöbbször nincsenek meg a hálózati kapcsolatok a határ két oldalán lévő közintézmények, idegenforgalmi képviselők között. A turizmus globálissá válásával erősödik a szomszédos desztinációk egymásra utaltsága, hiszen csak így maradhatnak állva az egyre terjedő piacon.

Az Ister-Granum EGTC

Az Ister-Granum Eurorégió egy határ menti együttműködés, mely 2003. okt. 13-án kötött (Ister-Granum Önkormányzati Társulás, Déli Régió Önkormányzati Társulás 100 település önkormányzati társulása), területe meghaladja a 2.000 km² kétharmada Magyarországhoz, egyharmada Szlovákiához tartozik. Lakossága 216 ezer fő. Központja Esztergom, aminek egyre erősödik a regionális szerepe az újjáépült híd révén.

Az Ister-Granum EGTC az eurorégiók új generációja a magyar-szlovák határon, mely felváltotta az eurorégiót. Európa második legnagyobb folyójába itt torkollik a Garam és az Ipoly. A Mária Valéria híd 2001-ben történt átadása hívta életre az Esztergom- Párkány központú EGTC-t. Az Ister-Granum EGTC-hez 51 magyar és 38 szlovák helyi önkormányzat tartozik az Esztergom környéki magyar-szlovák határterületről. 2008 szeptemberében alapították, ez volt a második EGTC, amelyet létrehoztak. Elsődleges feladata az Európai Unió által társfinanszírozott, határokon átnyúló együttműködési programok és projektek megvalósítása. A csoportosulás olyan képviselői szerepet is kíván játszani, amely hozzájárul az uniós döntéshozatali folyamathoz, és tervezi, hogy saját képviselőt nyit Brüsszelben.

Az együttműködés célja a régió vonzóbbá tétele

A térség két nagy európai fejlődési övezet találkozásában helyezkedik el: egyrészt a Bécs-Budapest tengely, másrészt a Velence-Trieszt-Ljubljana-Budapest tengely. Jellemző továbbá, hogy Nyitra kerülete a Nyugat Szlovákiai régió része, ami Szlovákia második legdinamikusabb gazdasági térsége – a gazdasági, politikai és kulturális életben fontos helyet foglal el. Dinamizmusa a pozsonyi régiót követi.

A terület gazdasági potenciálja igen erős, dinamikus, fejlődési pozíciója igen jó. Komárom-Esztergom megye, az eurorégió gazdasági-térszerkezeti fejlődésének rugója.

Az Ister-Granum EGTC várhatóan a gazdasági piacképesség tájszerkezete szerint alakul. Az Ister-Granum EGTC szempontjából a Duna nem elválaszt, hanem összeköti a térségeket, régiókat, a Duna, mint VII. korridor, növekedési hatóerő, hiszen a történelem során társadalmi-gazdasági erőkoncentráció szerepe volt, kultúrák halmozódtak fel, mely ezt a térséget meghatározó térszerkezeti elemmé tette. Napjainkat a gazdasági modernizáció jellemzi. A gazdasági fejlődés, növekedés katalizátora a fejlett feldolgozó ipar mellett a szolgáltató üzleti szektor, elsősorban a fejlett szolgáltatások, így a turizmus.

Természetesen nemcsak a termelő és üzleti szolgáltatások gyakorolhatnak hatást a régió gazdasági növekedésére. Az Ister-Granum EGTC kedvező lehetőségeket tudhat magának. A vonzó földrajzi környezet nem csupán tájképi szépséget, kellemes természeti környezetet jelent, hanem attraktív hatásai igen jelentősek. A Duna, mint folyó hozzájárul az attrakció erősséghez.

Az Ister-Granum EGTC turisztikai dimenziója

1989 után Szlovákiában jelentős volt a turizmus extenzív fejlődése. Az érdeklődést fokozta az újonnan alakult ország iránti kíváncsiság, illetve a nyitott határ és a Szlovákia területén lévő természeti vonzerő. A jól működő idegenforgalom feltétele a kedvező geológiai, geomorfológiai viszonyok a flóra, fauna, természetes és mesterséges tavak, hévízforrások és számos történelmi-kulturális nevezetesség. A régió idegenforgalmi adottságai kedvezőek mégis látogatottsága alul marad. Az Ister-Granum EGTC számos turisztikai célterülettel rendelkezik. A természetjáró turizmus, az üdülő,- vízparti és vízi turizmus, vadász-és kiránduló turizmus, kulturális- és örökség turizmus, gasztroturizmus, de a feltételei megvannak a falusi turizmusnak is.

Az EGT-ben a sok műemlék és pezsgő kulturális élet adja a fő attrakciót, és fontos szerepet tölt be a gyógyturizmus is (Párkány, Visegrád). A szálláshelyek legnagyobb részt a nagyvárosokban vannak: a Szlovák oldalon a tradicionális fürdővárosokban, a járási székhelyeken, Magyarországon is elsősorban a városokhoz köthető.

Az országhatárt átlépő utazási motiváció tranzit és üzleti célú utak, illetve rokonok és barátok felkeresése, ezt követi a szabadidős célú utazás, amit a vízhez kötődő rekreációs igény motivál. A víz mellett üdülők egyaránt keresik fel a környező hegyeket, történelmi emlékeket, jelentős a gyógyhelyek gyógyászati és wellness szolgáltatások felkeresése, a termál és gyógyturizmus elsősorban a családos és idős korosztály számára igen hangsúlyos. Az Ister-Granum EGTC szempontjából jelentős fogyasztói célcsoportot alkot a kerékpáros és természetjáró turizmus, valamint erősödő motivációt mutat a kulturális- örökség turizmus. Nagy lehetőség rejlik az üzleti ill. konferencia turizmusban is.

A rendszerváltást követően csökken a diszkrécionális jövedelem, amit a szabadidős kiadásokra fordíthatnak a családok, felszámolódott a szociális üdülési rendszer. A határok megnyitásával a fizetőképes turista rétegek sok esetben tengerparti, vagy exkluzív környezetet választottak kikapcsolódásuk színhelyévé. A belföldi vendégforgalom jelentősen visszaesett, elsősorban az erős desztináció image-ű területekre koncentrált – ezzel tovább szélesíti a kínálatban nyomon követhető területi különbségeket - még súlyosabban érinti a határmenti depressziós területeket.

A turisztikai termék sajátos ága, hogy az idegenforgalmi vállalkozás csak részben képes azt előállítani. A turizmus a terciér szektor reményteljesebb ágazata, mert a turista nem magáért a szállodai szállás szolgáltatásért indul útnak, hanem a desztináció faktorát (táj, éghajlat) veszi mérvadóknak. Az idegenforgalmi kereslet fontos pontja a fogadóterület, amihez alkalmazkodnak a turisztikai szolgáltatások.

A turizmus és a kapcsolódó szektorok a GDP és a foglalkoztatás 7%-át adják. Egy főre jutó idegenforgalmi bevételhez 2001-ben elérték a 120 eurót Szlovákia a világ idegenforgalmi bevételének 0,7 %-át adja.

Borturizmus az Ister-Granum EGTC területén

A támogatások, állami beruházások már a rendszerváltás előtt is arra irányultak, hogy a déli vidékek maradjanak meg alapanyag-termelőnek, az ipar – ezzel együtt a feldolgozott termék magasabb haszna – pedig minél északabbra kerüljön. Ezért aztán a nagyobb szőlőterületek mellett nem alakultak ki regionális „borkombinátok”, legfeljebb olyanok, melyek alapbor készítésével foglalkoztak, amit aztán tartálykocsikban szállítottak tovább, feljavítandó északon termelt vékonyabb, savasabb tételeket. Akkoriban családi pincészetéről szó sem lehetett. A szőlőt a kistermelők és a szövetkezetek eladták, elsősorban a Bazin és Nyitra környéki nagyüzemeknek, az évszázadok során kialakult pincefalvak, szőlőhegyek pincéiben pedig csupán saját fogyasztásra termeltek a helybeliek néhány hektó bort családonként.

A rendszerváltás sem hozott eleinte túl nagy változást, hacsak azt nem, hogy a szőlő felvásárlási ára az inflációt figyelmen kívül hagyva egyre lejjebb csúszott, ami miatt egyre másra hanyagolták el az ültetvényeket a gazdák.

Az ezredforduló tájkán néhány helyi vállalkozó úgy döntött, hogy hagyományörzésből, küldetésstudatból, borszeretetből, vagy éppen kitörési lehetőséget keresve megalapítja saját pincészetét. A helybéli, újonnan, bár több esetben régi családi gyökereken, alakuló pincészetek megkezdték az útkeresést.

Dél-szlovákiai borvidék

A mai Szlovákia legmelegebb, legkiválóbb adottságú szőlőterületei a Párkánytól Érsekújvár felé húzódó Garam menti hátság déli-délnyugati lejtőin, a Garam folyó bal partján és az Ipoly völgyének néhány különleges mikroklímájú dűlőjében található. Mindez azonban nem képez külön, jól lehatárolt borvidéket, hanem egy nagy egység, a Dél-Szlovákiai Borvidék része. Szlovákiában a területi felosztás eléggé elnagyolt. Gyakorlatilag az ország egész déli része összefüggő borvidékek láncolata. „5345 hektáros borvidék”

Táblázat. A borút által érintett települések száma a párkányi borkörzetben

A borút által érintett település	A borospincék száma	A szőlősgazdák száma
Bátrokieszi	271	87
Bény	10	660
Dunamocs	50	135
Karva	54	33
Kéménd	280	190
Kőhídigyarmat	159	85
Muzsla	283	425

Szerkesztette: Hartl Mónika

A turizmus folyamatosan bővülő mégis erős versenyhelyzetű piacán két terméknek van sikeresélye:

1. Megbízhatóság és hagyománytisztelet. Olyan idegenforgalmi terméket kínál, amely bejáratott, ismert és kipróbált. A vevő, az üdülni vágyó számíthat a minőségre, ezt a termék kialakulása során nyert tapasztalatok garanciája jelenti.
2. Újdonság iránti örök vágyakozás. Ez olyan kínálat, mely az első pillantásra csábító, erős az újdonságértéke, ha kellő a marketing tevékenysége, tehát jól menedzselik, kellően informálják, akkor hozzá férhető és megismerhető. Egyszerre kell jelen lennie a stabilitásnak és az újdonságnak. A borút, mint idegenforgalmi termék tartalmazza e sajátosságokat.

- minőségi termék (helyi bor, vinotéka, kóstoltatás, boreladás, kapcsolódó rendezvények, gasztronómia élvezete, sütések- főzések, pincészer);
- minőségi szolgáltatásokkal kapcsolatba kerülni a helyi hagyományokkal, vidéki étellel (falusi turizmus: vadászat, horgászat, lovaglás, fafaragás, csuhézés, csipkeverés, kékfestés);
- hagyományos, mert a történelmi borvidék ősidők óta fogad vendégeket borkóstolás, borvásárlás megjelent már a borvidéken);
- a jó- kiváló minőségű borra alapozva jelentős vendéglátást lehet kiépíteni. Belső fejlődéssel, Esztergom, Párkány vendégeire alapozva idegenforgalmi kínálatok szerveződhetnek.

Szükséges az egységes borúti arculat kialakítása, megjelenése. A helyi lakosság többsége nem tud eladóként kilépni a turizmus piacára. Legfontosabb adottság a bor nem tudja mozgásba hozni a települések gazdaságát, népességét. A benne rejlő adottságok kibontakozást, a helyi lakosság és a települések „helyzetbe hozását”, a térség dinamizálását segítené a Mária Valéria Nemzetközi Borút program kidolgozása, elindítása, működtetése. A borászatban és a turizmusban meglévő adottságokra építve a borturizmus egy különleges térségi megoldás. A mai terminológiát alkalmazva: területfejlesztési és vidékfejlesztési célokat szolgál. A borászat és a kapcsolódó turizmus fejlesztése révén erősödhet a helyi gazdaság, ösztönzi a helyi vállalkozásokat és vonzza a külső befektetéseket.

A borút program várható előnyei:

- ✓ minősített szolgáltatások számosságának növekedése (magán-erős beruházások, melyek növelik a térség kínálatát);
- ✓ a minőségi bortermelés térségi bázisa megerősödik, összekapcsolódik a turizmus fejlesztési irányával;
- ✓ a turizmus és a bor kölcsönösen és hatékonyan növeli a térség ismertségét. A borok piaci megítélése a turizmus révén tovább erősödik;

- ✓ borúti kiadványok születése, borkatalógusok, borúti egyesület működése;
- ✓ a turizmus pezsdítő hatása digitális, a térségi fejlődés nem kiegyenlített (borászattal foglalkozó településeken generáló hatású, környező falvakban kedvezőtlenebb helyzet várható);
- ✓ jelentős fejlődést mutat az image, ez egységes arculatú megjelenés az invitatív- kiadványokban és az információs irányítótáblákban, várhatóan a kommunikációban, média-megjelenésben;
- ✓ szervezetfejlesztés, együttműködés: borvidékek borszakmai szervezetek, bor kultúrával foglalkozó szervezetek (borrendek), civil szerveződések (borkultúra alapítványok, egyesületek), borút egyesületek, képzések.

A kínálat legerősebb szegmense a borkóstoltatás és eladás, ezt követi a gasztronómia és a szálláshelykínálat (boreladás, kóstoltatás, étterem, vinotéka, kézműves bemutató, panzió, lovagoltatás,- kocsikázás, múzeum – kiállítás, rendezvények).

Összegzés

Az Ister- Granum EGTC turizmusa figyelemre méltó, hiszen Magyarország és Szlovákia turista forgalmának jelentős részét adja. Az EGTC idegenforgalmi adottságai alulhasznosítottak, fejlesztendő az idegenforgalmi marketingtevékenység, marketing-kommunikáció, egységes arculat kialakítás. Hangsúlyozni kell az összefogások, hálózatos szolgáltatások fontosságát, a tematikus kínálati csomagok kidolgozását.

A gyógyturizmus wellness programok, a kulturális turizmus, a falusi turizmus és a borturizmus a települések számára fejlődést, munkahelyek létesítését jelentheti. Az EGTC ereje a nemzetközi fellépésben rejlik. A közös célok megfogalmazása és megvalósítása erősíti az EGTC gazdasági stabilizálódását.

Az EGTC együttműködésének fő célja a regionális fejlesztés, mely Európa pénzügyi támogatásokkal valósítható meg. Az államhatár már nem akadályozza a térszerkezeti vonalak összekapcsolódását, ezt segítik a térségben létrehozott EGTC-k sokasága.

Irodalomjegyzék

- HANSEN, N. (1977): A Critique of Spatial Theory and an European. Case Study. *Annals of Regional Science*, 15, 255-270.
- HARDI T. (1999): A határ és az ember. In: Náraí M., & Rechnitzer J. (szerk.): *Elválaszt és összeköt – a határ* (pp. 159-189). Győr; Pécs: MTA RKK, Győr-Pécs.
- RECHNITZER, J. (2000): Határok és régiók. In: Szónokiné Ancsin G. (szerk.): *Országhatár menti együttműködések, mint a területfejlesztés új stratégiai irányai* (pp. 7-23). Szeged: JatePress.
- SÜLI-ZAKAR I. (szerk.) (2003): *A terület és településfejlesztés alapjai*. Budapesti; Pécs: MTA RKK; Dialog Campus.